

241 242 243 244

Родная мова,
гісторыя, культура—
неад'емная частка
нашага
самаўсведамлення

БЕЛАРУШЧЫНА

ДАКУМЕНТАЛЬНА

«ТЭРМІН МЕНСК, УВЕДЗЕНЫ НАЦДЭМАМІ...»

У сваім артыкуле «Менск і яго гісторыя» Г. Штыхаў і І. Крамко («Звязда», 27.03.1992 г.), апраўдаючы на багаты матэрыял, прыйшлі да высновы: форма Мінск — вынік не лінгвістычных, а сацыяльна-палітычных працэсаў. Яна ўзнікла не на беларускай глебе, а была навазвана палітычнай экспансіяй польскай формы «Мінск», а затым і расійскай «Минск». Інакш кажучы, Менск быў пахаваны для беларусаў, прычым неаднойчы: першы раз — палікамі, другі — большавікамі. Як вядома, свой прыклад назве ў 1939 годзе вынесе Вярхоўны Савет рэспублікі. Нам удалося адшукаць дакументы, якія праймаюць святло на тое, як адбывалася псеўдавукавае абгрунтаванне такой замены.

Акцыя была распачата яшчэ ў перыяд першай хвалі рэпрэсій у Беларусі (1929—1933). Тады ж з вышэйшых партыйных кабінетаў і быў спускаецца загад Беларускай Акадэміі на-

вуку, ужо ачышчана ад фальсіфікаваных «нацдэмаў», а фактычна разгромленай. Нацыянальна-свадомыя вучоныя знішчаліся фізічна. Гэта ж распаўсюдзіла і з духоўнымі набыткамі. З трыбуны Вярхоўнага Савета БССР быў кінуты лоўшчы: 70 працэнтаў літаратуры на беларускай мове — у макулатуру. На дзяржаўным узроўні ствараліся спецыяльныя «макулатурныя камісіі». Беларускія нацыянальныя кнігі вымаляваліся ад беларускай мовы, перапісваліся на расійскіх кніжках. Нацдэмаўскі абвясцілі ўсю беларускую тэрміналогію, падрыхтаваныя слоўнікі, прэкт новага правапісу. Усе перапрацаваліся на расійскіх кніжках. Такі ж лёс напалі на і назву сталіцы.

Прышчэплены дакументы, знойдзеныя ў архіве АН Беларусі. З пратакола пасяджэння Інстытута мовазнаўства БАН ад 18.02.1931 г., парадкавага № 1, «Правіла назваў гарадоў і раёнаў БССР». «Пастанава: Зыходзіць з таго, што ўся прапоўна Беларусі, а таксама

суседнія рэспублікі ведаюць і ўжываюць тэрмін Мінск, а толькі назначана частка Міншчыны гаворыць Мінск, — тэрмін Мінск, уведзены нацдэмамі, заместіць агульнавядомым тэрмінам Мінск» (ф. 1, спр. 8, арк. 176). Праз некалькі дзён гэта зацвердзіў прэзідыум БАН (пратакол № 5 ад 23.02.1931): «Пастанава: Згладзіць з пастановай Інстытута мовазнаўства аб замене назвы горада Мінск на Мінск. Іншыя ж геаграфічныя назвы раёнаў і гарадоў перадаць Інстытуту мовазнаўства на абаварэнне» (там жа, арк. 184). Варта падкрэсліць, што гэта быў ужо новы састанок Інстытута мовазнаўства, які разглядаў вучоныя мовазнаўцы. Узгадваў яго Я. Машчэніч.

Прыгледзімся бліжэй да гэтых аргументаў. Па-першае, Мінск не быў «уведзены нацдэмамі», бо ў такім разе апошні даяўляўся б шуканне ажыццяўлення ў XI стагоддзі. Па-другое, на той час суседнічалі з ім толькі Украіна і Расія. Вядома ж, была зроблена ахвяра «старэй-

шаму брату». Па-трэцяе, «уся прапоўна Беларусі» якраз «ведала і ўжывала» Мінск ужо звыш дзесяці гадоў як юрыдычную назву сталіцы. Па-чацвёртае, «нязначная частка», г. зн. жыхары навакольна, захоўвалі сапраўдную назву горада. Сённяшняе падобнае прыклад — Наваградка. Радашчакі. Гэта і ёсць назва народная, жывая. Ды і назву Мінск яшчэ можна пачуць далёка ад сталіцы. Напрыклад, у в. Распучце Пухавіцкага (інфармацыя З. Санько), у в. Пасека Старадарожскага раёна. Засведчыў яе як жывую «Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі» (т. 5, с. 212). І гэта пасля таго, калі русіфікацыя краіны ўжо забывалася і ў іншых гарадах, на створанай, на канвертах за мяжу і адтуль. Яе пачаў і свядомае маладое пакаленне.

Яна ВОЙНІЧ, навуковы супрацоўнік Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтру імя Ф. Скарыны.

НЕ ЗНОЙДЭШ У СЛОУНІКУ

Ездзілі на арбоне, галіліся жылеткай

«Баба, хапай скарэй ваззэлкі — арбон адхадзіць», — гэты выраз у многіх мясцінах Гродзеншчыны жыве і цяпер, праўда, са значным адценнем іроніі і гумару. А ў даўняй Заходняй Беларусі слова «арбон» было ў прыватным штодзённым ужытку і нікога не здзіўляла і не забавляла. Пра гэта ў адным з мінулых выпускаў «Беларускім» згадвае Валерый Сайко з Ашмян, падаючы ўласную версію паходжання гэтага слова ад слова «арба» — чатырохколкава брычка.

Варыянт цікавы, але наўрад ці мае пад сабой грунтоўную аснову. Не на ўсходзе, а на захадзе хутчэй за ўсё хаваецца карані слова «арбон». Справа ў тым, што гэта — назва адной заходнеўрапейскай фірмы, аўтобусы якой ахвотна куплялі ў міжваеннай Польшчы. Іх нумары можна было спаткаць на дарогах Заходняй Беларусі з кідак назвай фірмы на радыятары. Машыны такія былі навіной у нашых мясцінах, і прыжылося менавіта гэта слова, якое толькі пасля вайны выцесніў «аўтобус».

Падобны лёс у яшчэ аднаго слова, якое можна спаткаць на Гродзеншчыне — «жылетка» ў значэнні «лязо бяспечнай брычкі». Англіійская фірма «Жылет» шырока вядома ў свеце і цяпер. Праўда, пад уплывам рускай мовы жылеткай на Беларусі зараз частей называюць камізэльку.

Валодзіцкі І. А.

Дзе зроблены «Луч»? ДАРЭЧЫ

Наш чытач са Светлагорска Міхал Сокур, які працуе шаферам, уважліва разгледзеўшы прызы віктарыі — гадзіннікі, робіць заўвагу на іх надпісах. Побач са словамі «Старая» і «Мінск» у гэтых гадзінніках надпісана «Сделано в СССР» і «Луч». Такія вось неадведаныя.

Не будзем трымаць у скарце, што гадзіннікі гэтыя зроблены па спецыяльнаму заказу значна раней, чым «Старая» і «Мінск». Пагоня стаў нашым дзяржаўным гербам, а таксама знік з палітычнага небасхілу СССР. Але гэты ліст, на наш погляд, усё ж ставіць справядлівае пытанне перад вытворцамі гадзіннікаў вядомай беларускай маркі.

Ды ці беларускі? Мы звязаліся з Міхайлам Якубенкам, начальнікам аддзела знешніх

афармленняў Мінскага гадзіннікавага завода і пацвердзілі: якіх ж надпіс робіцца на навукай прадукцыі зараз? Міхал Ягоравіч прызнаўся, што з адважлівасцю размаўляе па-беларуску, але лічыць, што ўвядзенне беларускіх надпісаваных гадзіннікаў на розных мадэлях беларускіх гадзіннікаў пачалося ў Беларусі, «Made in Belarus», «Ліца». Некаторыя ўзоры па жаданні замежных гандлёвых партнёраў эканамічна ўзбавіліся без фірменнага знака, або з надпісам «Made in Belarus». Наш суразмоўца выказаў таксама сумненне наконт таго, што ў бліжэйшы час «Луч» возьме сабе нейкі беларускі адпаведнік назвы.

Мы разумеам, што гопар і вядомасць маркі сапраўды ў мно-

гім звязаны з яе стабільнасцю і стахам. Але хіба так ужо не магчыма спалучыць прэстыж беларускай маркі з прэстыжам беларускай мовы? Ці прайшла хоць у нечым тая ж «Камсамолка», узяўшы цудоўную назву «Мілавіда»? Зрэшты, варта прыгадаць палажэнне «Закона аб мовах»: «Назва ў таварных знаках даюцца на беларускай мове». Гэты ж 32-і артыкул прадугледжвае, што тавары, якія выпускаюцца ў Беларусі, маюць беларускамоўны маркіроўку, этыкетку, інструкцыі аб карыстанні. (Тое, што ідзе на вываз, можа падпісвацца на мове захадзячых). Нагадаем, закон адноўляецца на адпаведную вытворчую падрыхтоўку тэрмін да верасня 1993 года. Чакалі больш — пачаканне паўтара года!

Рубрыку вядзе

Алена ЦІХАНОВІЧ

КАЗКА ПРА РЕАЛЬНАСЦЬ

Тэатральныя крытыкі і глядачы нячаста зыходзілі з «становай» ацэнкі. Але менавіта так адбылося з новай п'есай «Камедыя», пастаўленай Мінскім акадэмічным тэатрам В. Грыгалюка. Не перабольшваючы, зазначым, што ўсе аматары сцэны ўжо ведаюць пра гэта навініку, а некаторым нават пашчасціла трапіць у невялікую ўтульную залу, дзе выступае маладая таленавітая труп.

П'еса «Камедыя» пастаўлена А. Андрасікам і У. Рудавым па творах, якія напісаны шмат гадоў назад і належыць яму К. Марашэўскага і Ф. Аляхновіча. Усёго чатыры акцёры заняты ў спектаклі, але якую шырокую гаму характараў ствараюць яны, з якімі скарбамі народнага гумару знаёмыя! Пастаўлена на манер традыцыйнай беларускай батлейкі, п'еса знаёмыя з кельмі беларускім селянінам, яго балбатлівай жонкай, спрытнай суседкай і самым натуральным чортам. Дарчы, у адрозненне ад усіх беларускіх персанажаў, на сцэне ніхтошны шпартыст толькі па-руску. Марына ўсе яго «аблябілі» хітрыкі — так і не адольвае ён нуднага чару, але памірае ад смеху. Не дзіва, што ў мінулыя гады за такую апрацоўку старажытных беларускіх казак Аляхновіч стаў ахвярай сталінскага тэрору. Да другога аўтара — Марашэўскага — рукі карнікаў не магі дасягнуць: на сваё шчасце, ён жыў і пісаў у дзесяцінацім стагоддзі.

Як кажучы, лепш раз паглядзець, чым шмат разу паўнуць. Таму не стану залішне затрымліваць увагу чытачоў, а лепш парую хутчэй паглядзець гэту навуку п'есу. Яе бліжэйшыя паказы адбудуцца 19 і 26 красавіка.

Яўген ПЯСЕЦКІ.

НА ЗДЫМКУ: усе ўдзельнікі спектакля. Давід — Я. Журавіч, Маланка — З. Маладых, Чорт — А. Андрасік, Дзема — А. Шуляк.

СХІЛІЎШЫСЯ НАД СЛОВАМ

На пытанні другога тура найбольш правільныя і змястоўныя адказы праслалі Л. САХАРЧУК з Жабінкі, Г. ЕРАМЕЕЦ з вёскі Палкацічы Іванаўскага раёна, А. СІЯРЖАНАВА з Віцебска, Г. МІТРАШ з Івянця, В. БАБІШЭВІЧ з Давыд-Гарадка, а таксама амаль усе тым, хто вызначыў у першым туры (іх прозвішчы мы не паўтараем). Зніжымся з адказамі і пытаннімі апошняга, трэцяга тура. Напамінаем, што ён прысвечаны этнаграфіі, фальклору, рэлігіі. Адказы трэба выслать на працягу 10—12 дзён. Паспееху!

АДКАЗЫ НА ПЫТАННІ ІІ ТУРА

1. «НА НЯМІЗЕ» снылі сцелюць галавамі, малюць цапай сталёвымі, жыццё кладуць на таку, душу веюць ад цела. Нямігі крыва-вы берат не добром былі засяяны, засяяны былі касіямі саноў рускіх... Так, гэта радкі са слаўтава помніка ўсходнеславянскай літаратуры «Слова аб паку Ігравым». Яе аўтар апісвае падзеі 1067 года, калі паўднёварускі князь Ізяслаў, Святаслаў і Усевалад Ігравыя князства, аб'яднанымі сіламі разбілі на Нямі-зе войскі полацкага князя Усяслава Брацкі-слававіча...

Склонавая форма «на Нямізе» адлюстроўвае адметную асаблівасць беларускай мовы: чаргаванне г, х, к з літарамі з, с, ц: нага — назе, страха — на стразе, рука — у руцэ. І такіх прыкладаў шмат распысана ў тэксе «Слова». Вось, скажам, як у арыгінале: «Немзе кроваві брэзе...» Натуральна, гэта прыводзіць да думкі аб магчымым беларускім паходжанні аўтара сусветна вядомага помніка. Да такой думкі схіляецца, напрыклад, ішоў У. Сыракомля, параўноўваючы вялікую колькасць суразначных ішоў матэрыялу «Слова» і добра вядомых яму жывых народных гаворак. Янка Купала, які арабіў прэзідыі і вершаваным пераказаў твор, у прамове да першага пісца: «Пісца аб паходзе Ігравы» напісана старой беларуска-славянскай мовай у XII стагоддзі».

Захалючыся непераўдзяленай вобразнасцю метафар пазмы, Максім Багдановіч адзначаў: «Толькі народ, усімі рухамі жыцця свайго прыкаваны да хлебабожства, мог апісаць бітву ў такіх словах».

2. «КАВАРСТВА» другога пытання, як вы здагадаецеся, было ў падборцы выпадкаў, калі адна літара можа абазначаць два гукі (е—йэ, я—яйэ), даве літары — адзін гук (дж, дз) і адна літара (а) зусім не абазначае асобнага гукі.

Зробім фанетычны аналіз: аб'ём [абоём] — 4 літары, 5 гукі; надзея [надз'эя] — 6 літар, 6 гукі; мядзведзь [м'ядз'в'эц] — 9 літар, 6 гукі; жылы [жылы] — 5 літар, 6 гукі. Трэба заўважыць, што падобная раскладка можа крыху змяніцца, калі прыняць дыграфі дж, дз за асобныя, самастойныя літары. Гэта пытанне, аднак, так да канца і не вырашана ў нашым мовазнаўстве: паводле розных канцэпцый у беларускім алфавіце ці то 32, ці то 34 літары. Вось і выходзіць, што чытачы, якія карысталіся школьнымі падручнікамі, налічылі ў слове «мядзведзь» 9 літар, а тыя, якія карысталіся інтэлектуальнымі — 7. Усім ім мы залічым адказы правільнымі, дамоўваемся толькі не рабіць памылак у адным правіле: вымаўляць дж і дз як адзін гук: дзень, каб ён зніў, а не дзень і г. д.

3. ГРАМАТЫЧНЫЯ ПАМЫЛКІ ў афармленні сталічнага Дома гадзін «Першамайскі» для нашых чытачоў былі вядомымі.

Першы надпіс: «Жлобінае в/а штучнага футру». Чым выклікала з'яўленне тут «штучнага футру»? Ды тым, што футра па матэрыяльнай аналогіі было аднесена да рэчывах назоўніку мужчынскага роду: бастону, крэдшыну, паркіло, шавіт, шоўку. Аднак «футра» — гэта слова ніякага роду і яно мае ў родным склоні толькі канчатак -а(-я): футра, вядра, мора.

Зусім не па-беларуску ўтвораны прыметнік ад слова Гродна. Замест «гроднінскія» (гэтаксама як і «гродненскія») трэба ўжываць: «гродзенскія».

Цікава разабрацца, чаму ж словы [барана-

вікі], [навагрудкі] на канцы вымаўляюцца аднолькава, а пісца павінны па-рознаму?

Таму, што па правілах, спалучэнне каранёвых к, т, ч, ц з суфіксам -ск- дае на пісьме ц: Гарадок—гарадоцкі, брат—брацкі, Пухавічы—пухавіцкі, Смалявічы—смалявіцкі, Камінец—камянецкі.

А вось калі перад суфіксам будзе літара д, з, ж, ш, то яны павінны перадавацца нязменна: Навагрудак—навагрудскі, Ліда—лідскі, Нясвіж—нясвіжскі (хвая і гаворым мы: навагрудскі, лідскі, нясвіжскі). Заўважаецца, гэта як бы адступленне ад нашага фанетычнага прынцыпу пісьма? Цікава ўспомніць, што Браціслаў Тарашкевіч прапаноўваў у падобных выпадках як бы больш набліжанае да фанетычна арыгнальнае напісанне: швадзкіх сярычкі; у Слуцку ўсё палюдзку; на лад персідскіх тукчэ яны.

4. У ПЕРШЫМ МЕСЯЦЫ пасля заснавання «Звязды» ў гэтым правілі класіфікацыі літаратурнаў Максім Гарэцкі. Рэдакцыя тады была вымушана перазадаць, пра што пісьменнік згадвае ў сваім ларысе «Смаленск—Менск—Вільня»: «...яшчэ ў Смаленску, у «Западной Коммуны», а можа быць, і ў «Звязды»».

ВІКТАРЫНА «НАШЫ КАРАНЫ»

быў змешчаны мой невялікі артыкул «Няхай жыве Савецкая Беларусь». Гэта былі, мусіць, першыя прызнаныя беларускія словы ў смаленскіх газетах.

Таму ў Менску мела развіццё шырокая культурная праца, і я ахвотна згадзіўся на прапаву тав. Кнорына — пераехаць у Менск на сталую працу ў «Звязду».

У самым канцы савівакі ці ў самым пачатку красавіка 1919 г. рэдакцыя «Звязды» пераехала з Менска ў Вільню. На прапавіцкую тав. Кнорына паехаў і я.

Мінула тры тры — і на Вільню наляцелі легіёны пана Пілсудскага... Гэтыя абставіны не дазволілі Гарэцкаму вярнуцца ў БССР, куды ён прыехаў толькі ў 1923 годзе. Які талент аднаго з пачынальных нацыянальнай прозы, навукоўца, фалькларыста не мог не трапіць у жорны рэпрэсій. З 1931 г. Гарэцкі — у Вятцы, Комі... Жыццё абарвалася ў 1939 годзе.

Пісьменнік выступаў пад псеўданімамі Беларус, Максім Беларус, А. Мсціслаўскі, Дзед Кузьма і інш. Пагартыўце нядаўна выданыя яго чатырохтомнік — вы захапіцеся каларытнымі апавяданнямі, духоўнай філасофіяй апошніх і раманаў «Меланхолія», «На імперыялістычнай вайне», «Камароўская хроніка». Нядаўна вярнулася да чытання яго цудоўная апавесць «Дзе дамы».

М. Гарэцкі таксама аўтар «Гісторыі беларускай літаратуры» і хрэстаматыі па ёй, укладальнік руска-беларускага і беларуска-рускага слоўнікаў.

5. СВОЯ СЛАВУТЫ ВЕРШ «О, Беларусі, мая шыпына» пазв Уладзімір Дубоўка напісаў у 1925 годзе. Напярэдні гадзіны чарнобыльскай трагедыі нам хавалася б уважлівай увагай у радкі гэтага зазіўнага мастацкага прадбачання. Чытайце на наступным тыдні матэрыял «Шыпына» і Чарнобыль».

6. НАЙБОЛЬШ АРЫГІНАЛЬНЫ АБРА-КІ мы змешчам сёння пад рубрыкай «Фальклор у запісах нашых чытачоў». І гэту рубрыку мы не зачыняем: чаканнем новых цікавых запісаў!

ПЫТАННІ ІІІ ТУРА:

1. Якая з беларускіх жанчын першай была кананізавана царквой у якасці святой?

2. Які абрадавы сэнс чырвонага лямка?

3. Што такое мажара, рэзіны, лязьбень, макотра? Пры якіх занятках яны выкарыстоўваліся?

4. Якімі назвамі грошай карысталіся нашы продкі? Якая іх прыблізная вартасць?

5. Чым адрозніваюцца праваслаўны, каталіцкі і ўніяцкі крыжы?

6. АДАГАДНІЦЕ 7 ЗАГАДАК:

«Ішоў генерал, з усіх шапкі наздымаў, а трое не даліся».

«Выслана дзяржучка, пасылена гарошчу, пакладзеце хлеба акрайчык».

«Ляжыць мост на сем верст, на тым масту блыныка, на блыныцы цвет на ўвесь белы свет».

«Рыбка блява хвосцікам вільяла, лясны ламала, горы стаўляла».

«На адной лме сто ям».

«Певень сядзіць на варохах у жалезных ботах, пусціць косы па зямлі, голас да неба».

«Ішоў, ішоў, даве дарогі знайшоў і ў абедзве пайшоў».

Фальклор у запісах

нашых чытачоў

П'яніц ніхто не любіць

Мой дзед Антось вельмі не любіў, калі змешта прашы знаёмых зашмат піль гарэлку, а потым бегалі па суседзях пазычаць. У яго наконіт гэтага было заўсёды багата прыказка: Дагуляліся гулякі: няма ні хлеба, ні табакі.

Не араць, не капіць — абы выпіць-закусіць.

Дзе чарка і сварка — там заўжды і Захарка.

Во сямейка: ані джыкі, ані міскі, толькі пітво да каласкі. І аздзеўся, які пан, а напіся — стаў баран.

Прыслаў Уладзімір КАСЮДЗІН з Ашмян.

КАРМІЛІЦА

— Стася, што ты такое цяжкое нясеш?

— А ты не бачыш? Гэта ж дзіця. Дзіцячым ясу. Няхай п'януца (г.зн., п'ядаўчы, п'ядаўчыца).

БЯДА

— Вунь як Матруна ўбіваецца. Пахавала мужыка, а сыйм сынок ледзь ці не ўсё на нспер пуская.

— Ой, Божачка-Божа! Бацькі нажывалі маладзім, а дзеткі пражываюць горлам.

Прыслаў Жанна РАДЫШЭВСКАЯ са Сморгоні.

ЖАНОЧАЯ ДОЛЯ

Сустраляе дзве жанчын, заўваж размову. Адна другой скардзіцца:

Пайшла я на пенсію. Працы ўсё роўна шмат, а сілы ўжо няма. Дзіця павярасцілі, і ўнукі ёсць, а дапамагам няма каму. Думаўся ж, што хоць старасць будзе лягчэйшая.

— Даражэнка, ці ты не недаеш, што колькі кабыла не жарабіла, а хамут да веку?

Прыслаў Уладзімір ДРАБЫШЭВСКІ, з вёскі Зялёная поляцкага раёна.

Альпінары

Той, хто хоча мець на сваім дачным ці прыватным участку ўтульны, любіць сэрцу куток, дзе так прыняма прывесці хвіліны адпачынку, безумоўна, даючы зярнуць увагу на малыя альпінісцкія горкі — умелае спалучэнне прыгажосці дрэў, раслін, кветак і каменю. Тут вельмі добра думаецца, адпачываецца.

Альпінары — гэта спроба кветкавода ўзнавіць у мініяцюры элементы горнага ландшафту. Тут прыгожа ўсё — і сціплая трава, і ўзорныя мох, і строгія камяні, і вядома ж, якія фарбы кветак, падабраныя так, каб цвіценне працягвалася ўсё лета.

Перш за ўсё горка павінна добра абгаравецца сонцам, таму лепш, каб яна не прымакала да іншых пасадкаў, пладоў дрэў. Плошчу яна можа займаць розную, усё залежыць ад вашых магчымасцей.

Галоўнай структурнай асновай альпінары з'яўляюцца камяні і вада. Матэрыялам можа быць гравійны шчыбен і крыху пяско. Пры засыпцы выкарыстоўваецца драўляная аплубка, якая дазваляе мець атрыманыя формы і добра ўтрымліваць матэрыял, што вельмі важна. Усе пустыя трыба шчыльна забіць глініста-дзярновай зямлёй.

Далей — устаноўка камяней. Яны не павінны значна адрознівацца па форме, афарбоўцы. Трэба, каб яны ляжалі, а не стаялі тырча. Не менш чым на палову вышнімі камяні трэба засыпаць глебай су-

месцю. Сумесі для розных па вышні ўчастку рыхтуюць розныя. Самая верхняя сонечная частка засыпаецца сухой, камяніста-пясчанай глебай (суданісныя арганікі і неарганікі 2:1). Сонечная паўднёвая сярэдняя частка атрымлівае сухую дзярнова-пясчаную глебу (3:1). На менш асветлены ўсходняй і заходняй частках пойдзе дзярнова-дзювавая, узабачаная гумусам, водапраані-кальная зямля (4:1). Ніжняя сонечная частка можа атрымаць для раслін, якія любяць сцігліні. А маладзевы

Прагноз надвор'я

на Рэспубліцы Беларусь
з 19 на 26 красавіка 1992 года

На тэрыторыі рэспублікі на працягу ўсяго тыдня чакаюцца кароткачасовыя дажджы амаля без перапынку, прычым на прагнозах метэаролагаў на плошчы Незалежнасці ў Мінску магчыма з'яўленне вялікай лужыны. У сувязі з тым, што ў рэальных умовах набывае дажджы за валоту ў Цэнтральнага гідрометцэнтра (г. Масква) аб'ёмнага Беларускага дадра, рэкамендуем працаўнікам сельскай гаспадаркі максімальна выкарыстоўваць вадзіныя менавіта на гэтым тыдні. З 27 красавіка дажджы... І ў 11 катэгорыі якасці будучы прадстаўляюць сабой і сув'язям па бездзяўчым разліку па камерцыйных цэнах. Гэтыя дадзеныя і з населеніцтвам больш як 100 тысяч жыхароў будучы па меры магчымасці забяспечаны дажджамі ІІІ катэгорыі якасці (10 кропіль у гадзіну). Астатнія населеныя пункты ў сувязі з вычарпальнасцю фондаў застануцца без дажджы або будучы забяспечаныя прыроднымі ападкамі, прычым у рамках гуманітарнай дапамогі з Новай Зеландыі. Пры гэтым асоб, народжаных пад знакам Рыбы, і ахварт перабудовы будучы паліцаў дэвінай нормай выліца.

Сонца ў Брэсце ўздызе, як звычайна, але прыкладна 23 красавіка яно перастае функцыянаваць, аб'явіць аднадушную забастоўку супраць забруджвання атмасферы і з'явіцца азмоліваць. У луну па-

трававае Сонца будучы і палітычны.

У Віцебску ў панядзелак, сараду і пяты дзень дзейнае Сонца, у аўторак і нядзелю — Марс, у чацвер — зорка Афэ-Цэнтаўра, прыслана ў Агнечную сістэму на стажыроўку. На тэрыторыі Аршанскага раёна чакаюцца сонечнае зямленне, прысвечанае 200-годдзю з'яўлення ў гэтай мясцовасці першага каларальскага жука.

У сувязі з пагаршэннем экалагічнай абстаноўкі, дрэннай работай абласнога Савета народных дэпутатаў і чарговай гадавінай аварыі на ЧАЭС на тэрыторыі Гомельскай вобласці з 21 красавіка з 17 гадзін па рэчышчам часу наступіць паларная ноч, якая невядому калі закончыцца.

У Магілёве Сонца таксама не плануе з'явіцца, што ўладзі горада на Дняпро аб'явілі адмаковы маршавый на выкарыстанне сонечнай энергіі. Калі ўсё ж сцягнута Узм-

зе, яго захад на тэрыторыі Асіповіцкага, Бялыніцкага, Краснапольскага і Круглянскага раёнаў прыкласца ажыццяўляць уручную.

Гродна па цотных днях будзе па ўмовах баратарнай дэклі- ацы выкарыстоўваць польскае сонца (Польшча ў гэты час забірае наш вецер), а па няцотных — Сонца спачатку будзе заходзіць, а потым — ускло- дзіцца. Даўжыня дня грама прапарыяла дэклінацыя даўжыні чаргі па Беларуска-польскай мяжы.

Больш складаная сітуацыя на будучым тыдні будзе ў ста- ліцы Беларусі. Мінская біржа прыватызавала частку Галіц- кі, таму заяваў Мінгасавета народным дэпутатаў спажыванне Сонца жорстка лімітава- на. Так, з 6 да 10 рэцыі ім карыстацца Французскі раён Мінска, з 10 да 14 гадзін — Партызанскі, з 14 да 18 гадзін — Ленінскі, з 18 да 22 гадзін веча — Маскоўскі, з

22 гадзін веча да 2 гадзін ночы — Пяршмайскі раён ста- ліцы. З 23 да 24 гадзін ночы да 6 гадзін раніцы Сонца будзе несіць службу толькі над пло- щчай Незалежнасці. Дарэчы, Мінгасавет абавязвае апаля- ваць лячэнне за ўсе сонечныя апекі і ўдары, якія абудуцца з 1 красавіка па 30 жніўня.

З 19 красавіка бягучага го- да рэцэнзіем закрытага пася- лажэння Прэзідыума парламен- та Рэспублікі Беларусь на яе тэрыторыі ўводзіцца падакат на паветра. Аб умовах і раз- мерах новага і даўгачаканага падакту можна даведацца з пе- радка радэіастанцыі «Свабоды». Грошы трэба ўнесці ў жылё- ва-камунальныя службы па месцы жыхарства. Асобы, якія заплацілі падакат, маюць пра- ва дыкхаць існуючым паветрам, астатнія павіны выкарыстоў- ваць проціагазы, якія з 18 красавіка паступаюць у шырокі продаж. Асобы, якія некамо- на дыкхаюць паветрам пасля

двухразовага папярэджання і штрафу ў размер 500 рублёў, прыняваюцца да кримінальнай адказнасці. Па камерцыйных цэнах можна атрымаць пасед- чанне на права дыкхаць чыстым (спецыяльна афільтраваным) паветрам у аддзеленых для гэта- та месцах.

На працягу тыдня вецер над Беларуссю будзе пралятаць са скорасцю 900 кіламетраў у гадзіну, таму вы яго амаля не адчуеце. Памятайце, што ў вы- глядзе ветру са звышзвычайнай скорасцю могуць пралітаць амерыканскія спадарожнікі- ішпёны. Таму будзьце пільны- мі. Талоны на вецер, выданыя ў першым квартале 1992 года, сапраўдныя і на наступ- ным тыдні.

У рамках абмену войтамі метэаролагаў Беларусі і Інды- неі Гідрамэцэнтр Рэспублікі Беларусь збіраецца з 20 па 24 красавіка правесці ў Брэсцкай вобласці зборныя эксперы- ментальнае землетрасенне сі-

лай у 9—10 балаў па шкале Елліма з мэтай вывучэння і замацавання на практыцы асноў грамадзянскай абароны. Па гэтых жа прычынах у Грод- зенскай вобласці плануецца тафуні, дастаўлены ў жасці падарунку з берагоў Ціхага акіяна, а ў Мінску — прарыў каналізацыі з адпаведнай па- воўкай, ажыццяўленай уласны- мі сіламі.

Памятайце — з 25 красавіка магчымы пераход Месця пад юрысдыкцыю Расіі. Таму за- рэагуйцеся ў Міністэрства замежных спраў РБ яшчэ ў ААН перага- вораў аб лачным асвятленні Бе- ларусі і небульва ішай пла- нетаі. Да высвятлення ста- новішча прыляты, адліты, а таксама выдзі ваўкоў на тэ- рыторыі Беларусі часова пры- нясецца.

У цэлым надвор'е ў Беларусі застаецца ў рамках Кансты- тучыі і адпаведна пастаюць урада. З 20 красавіка адкры- ваецца падпіска на акцыі Бе- ларускага гідромэцэнтра. Кошт адной простай акцыі — 5 ты- сяч рублёў, прывілеяванай — 10 тысяч рублёў. Кожны, хто набыў простую акцыю, зможа карыстацца вэшымі данымі, а з прывілеяванай акцыяй вы маеце права ўдзельнічаць на пра- цю валодваў у рэспубліцы. Астатнія жыхары Беларусі вы- мушаны будучы карыстацца на- роднымі прыкметамі. Рынак ёсць рынак!

Пазаштатны супрацоўнік
Гідрамэцэнтра РБ
Станіслаў СУЛКОўСКІ.

Смежатаранія

Тэст: «Ці можаце вы быць грамадзянінам Беларусі?»

1. Сталіца Рэспублікі Бе- ларусі з'яўляецца горад: а) Алма-Ата — 0 ачкоў б) Бішкек — 0 ачкоў в) Смаргонь — 0 ачкоў г) Мінск — 5 ачкоў
2. Наша рэспубліка мяжуе з Захаду: а) з Камерунам — 0 ачкоў б) з Кітаем — 0 ачкоў в) з Ісландыяй — 0 ачкоў г) з Польшчай — 5 ачкоў
3. Якую мову вы лічыце род- ной: а) эсперанто — 0 ачкоў б) англійскую — 0 ачкоў в) кітайскую — 0 ачкоў г) беларускую — 5 ачкоў
4. У апазіцыі ў Варшаві быў Савецкі РБ знаходзіцца: а) Арганізацыя вызвалення Палесціны — 0 ачкоў б) Дэмакратычная партыя ЗША — 0 ачкоў

5. «Чырвоныя кхмеры» — 0 ачкоў
6. Беларускі народны фронт — 5 ачкоў
7. Які цыпер існуе тэрыта- рыяльным падзел Беларусі: а) па рэзервацыях — 0 ачкоў б) па бантустанах — 0 ачкоў в) па губернях — 0 ачкоў г) па абласцях — 5 ачкоў
8. Як выглядае беларускі дзяржаўны сцяг: а) чарпалі і кастылі на чорным фоне — 0 ачкоў б) шасціканцовая зорка на белым фоне — 0 ачкоў в) зялёны, з дзіржай пасярэ- дзіне — 0 ачкоў г) бел-чырвона-белы — 5 ачкоў
9. Нацыянальная беларуская стравя з'яўляецца: а) рыс — 0 ачкоў б) лягушачыя лапкі — 0 ачкоў в) спагелі — 0 ачкоў г) бульбяныя драпікі — 5 ачкоў

10. Нацыянальным пэтам Бе- ларусі з'яўляецца: а) Самел Вургул — 0 ачкоў б) Тарас Шаўчэнка — 0 ачкоў в) Хамза — 0 ачкоў г) Якуб Колас — 5 ачкоў
11. Якая важная падзея можа адбыцца ў Беларусі ў 1992 го- дзе: а) у магазіны прывазуць чыр- воную ігару — 0 ачкоў б) Мінскае «Дынама» вый- грае ў зборнай Германіі — 0 ачкоў в) стане даннай гарэлка — 0 ачкоў г) можа адбыцца рэферен- дум — 5 ачкоў
12. Якія відомыя жывёлы жывуць у Беларускай вудчы: а) кенгуру — 0 ачкоў б) сланы — 0 ачкоў в) белыя медведзі — 0 ачкоў г) зубры — 5 ачкоў
13. Жыве! а) Кыргызстан — 0 ачкоў б) КРБ — 0 ачкоў в) КДБ — 0 ачкоў г) Беларусь — 5 ачкоў

ВЫНІКІ ТЭСТА

0 — 54 ачкі — Вы бязродны касмапаліт, без кроплі патры- тызму. Каб быць грамадзянінам Беларусі, вам трэба ведаць геаграфію, вывучыць беларускую мову і навучныя адзінкі- нымі з аўраб'ю ад кенгуру.

55 ачкоў — Вішучым вас. Вы — сапраўдны грамадзянін Рэ- спублікі Беларусі. Не забудзьцеся потым абмякнуць пашпарт. 56 і больш ачкоў — Здаецца, вы разгадалі не той тэст. Далей будзьце уважлівымі.

Рэстаранныя байкі

Навясалінык у рэстаране бесперапынна крычыць: — Таварыш афіцьянт! — На- рэшыце афіцьянт падходзіць. — Я заказваю біфшэкс ужо трэці раз!

— Я рад, што ён вам так спадабаўся.

— У рэстаране: — Калі ласка, прынясіце мне біфшэкс, але каб ён быў з дабрага мяса, злёжку прася- жаны, дастаткова мяккі. А лепш за ўсё дзічы мяса мада- дова чыліць.

— А якая група крыні па- вільна быць у гэтай чыліць? — ветліва папачкае афіцьянт.

— Афіцьянт, біфшэкс такі гарачы, што я яго не магу есці!

— А вы дэмухніце... Гм!.. Баюся, што зляціць з талеркі...

— Прынясіце мне порцыю арфаграфічных памылак.

— Прабачце, але ў нас у рэ- старане няма нічога падобнага.

— Але чаму ж тады іх стравілі ў меню?

— Афіцьянт, у гэтай куры- цы адна нага карацейшая за другую!

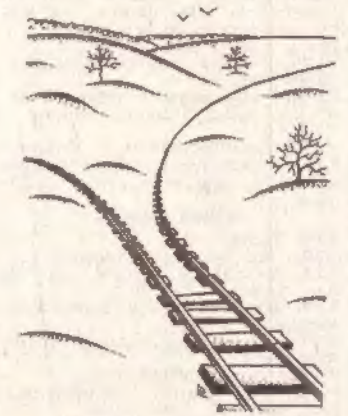
— Ну і што! Вы ж не збі- раецеся з ёй танцаваць?

Сабрав В. БАБЕЙ.

Фразы

- ▲ Пасля перамогі Дон Кіхота над ветраком уся акрута засталася без хлеба.
- ▲ С. Бальшакоў. — У палачы мяркуюць, што яны змагаюцца за кроўныя ін- тэрэсы народа.
- ▲ Саматонаварэнне — «пар- тызанскі» рух алкаголікаў.
- ▲ Ю. РЫБІКАЎ. — У аўтараў мемуараў звы- чайна няма праблем са стано- чымі героямі.
- ▲ Ад папярвай работы ту- пеця нават алоўкі.
- ▲ Мінусе: «Перад выкарыс- таннем — узабудоўваць».
- ▲ Што магла ведаць Ева аб стрымтэзе?
- ▲ Калі акало пацукі, зна- чыць, карабель яшчэ плаве.
- ▲ Сатыра падобная на бы- ху: па-першае — кусецца, па- другое — інтэрынацыянальная, па-трэцяе — пад папозцем.
- ▲ У. КАЛЕЧЫЦКІ.

ВЯСЭЛЫ АЛОВАК

Малюнк А. ЧУБУКІНА (Марінёў).
А. ПАПОВА (Мінск).
Я. БУЛАВЫ (Марінёў).

Галоўны рэдактар
У. В. НАРКЕВІЧ.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ: Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь, Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь, калектыў рэдакцыі газеты «Звязда».

НАШ АДРАС: 220041, г. Мінск, праспект Ф. Скарыны, 77, рэдакцыя газеты «Звязда».

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная — 32-51-05, адде- ла п'ясыма — 32-04-52, 32-04-92, навін — 32-15-02, даведкі па рэкламе і аб'явах — 32-35-91.

ПА НУМАРУ ДЗЯЖУРЫЛІ: член рэдакцыйнага калегіі Ула- дзімір Андрэевіч, першы на- меснік адназначна сакратара Яўген Ляхавіч, старшы карэктар Аля Сабалеўская.

Агарты апублікаваных матэрыялаў нясуць адказнасць за падбор і дакладнасць фактаў. Іх меркаванні не з'яўляюцца супадзеннем з мерка- ваннем рэдакцыі.

Рэдакцыя пакідае за сабой права не дсту- паць у перапіску з чытачамі.

ІНСТЫТУТ СУЧАСНЫХ ВЕДАЎ ПРЫ ВДУ АБ'ЯЎЛЯЕ НАВОР СЛУХАЧОЎ на курсы сучаснага менеджменту

(Інтэнсіўная метадыка).

У ПРАГРАМЕ НАВУЧАННЯ:

▲ АГУЛЬНЫ МЕНЕДЖМЕНТ (арганізацыя і кіра- ванне таварыствамі з абмежаванай адказнасцю; акцыя- нерныя кампаніі, сумесныя прадпрыемствы; кіраванне кадрамі, службовая дакументацыя);

▲ ФІНАНСАВЫ МЕНЕДЖМЕНТ (кіраванне фінан- савай дзейнасцю, планаванне наяўных сродкаў, фінанса- вая дакументацыя, адкрыццё валютных рахункаў);

▲ МАРКЕТЫНГ (планаванне і кіраванне маркетын- гам, сегментацыя рынку, прагназаванне таварных рынку, экспертны маркетынг).

ЧАС ЗАНЯТКАЎ ДЗЕННЫ — З 4 ПА 25 МАЯ.

Заняткі праводзяць прафесары Вышэйшай Школы Бізнесу і Кіравання ўніверсітэта Заходняга Антарыо

Курс адаптаваны да нашай рэчаіснасці. Пасля за- канчэння выдаецца сертыфікат, міжнароднага ўзроў- ню. Кошт навування 7,700 рублёў. Наш р/р № 609910 «Мінскбизнесбанк», МФО 739.

Іншыя адрасы за дадатковую плату прадстаўляецца Інтэрнэтам.

РЭГІСТРАЦЫЯ СЛУХАЧОЎ І АПЛАТА ЗА НА- ЯЎНЫ РАЗЛІК РОВЯЦЦА ПА АДРАС:

г. Мінск, вул. Кірава, 21, пакой 6, з 11 да 18 гадзін.
У выпадку аплаты па безнадзейнаму разліку мець пры сабе копію плацёжнага даручэння, засведчанага банкам.
КАНТАКТНЫ ТЭЛЕФОН У МІНСКУ 28-10-73.

У Рэспубліканскім выставачным цэнтры (вул. Я. Купалы, 27).
З 21 па 24 КРАСАВІКА 1992 г.

ПРАВОВІЦЦА ВЫСТАЎКА

«Бізнес- кантакт-92»

З УДЗЕЛАМ ЧЭХА-СЛАВАЦКІХ І НЯМЕЦКІХ ФІРМ.

Будучы прадстаўлены тавары народнага спажы- вання, прадукты харчавання, экспрэс-аўтаматы для прыгатавання кавы.

ЧЭХА-СЛАВАЦКІЕ ФІРМЫ МАЮЦЬ МАГЧЫМАСЦЬ ПАСТАЎКІ МІ- НІ-ПІЎЗАВОДАЎ.

МІНІ-ЦЭХАЎ ПА ПЕРАПРАЦОЎЦЫ МЯСА.

Выстаўка працуе з 10 да 18 гадзін.

КАНТАКТНЫ ТЭЛЕФОН У МІНСКУ: 24-24-09, 34-00-42.

ПРАПАНУЕМ

НЕАРДЫНАРЫ СЦЭНАРЫЙ ВІПУСКНОГА ШКОЛЬНАГА БАЛЮ.

230009, г. Гродна, вул. Каліноўскага, 3.
ТЭЛЕФОН 44-01-41.

ДЫРЭКЦЫЯ МАСТАЦКІХ ВЫСТАВАК Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь ЛІКВІДУЕЦЦА

Заявы і прэтэнзіі на працягу месяца з дня па- ведамлення накіроўваць на адрас:

г. Мінск, вул. К. Маркса, 20.
Тэл.: 27-01-41, 27-09-87.

Друкарня выдавецтва «Бела- русь». Дом друку. Тэ- лярэа 61-784. Індэкс 63.850. Зан. № 80. Выхадзіць 250 разоў на год. Нумар падпісчыні 9 21 85. М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ДАМАШНІ ДОКТАР

Хадзіць, танцаваць— без стомы...

— На рабоце ўвесь час на нагах, а вечах яны ўжо гу- дучы — так сталяюцца! Боты не націгнелі, раптам сталі цесныя, ступні аякілі, балюць... Хто не чуў гэтых скаргаў, хто сам не зведаў такой стом- ленасці, каля ўжо і «ногі не ідуць». Бо падобнае бывае не толькі ў тых, хто працуе стоячы. К п'яцідзесяці гадам у кожна- га другога развіваецца плоскоступнасць, і ўжо талды ба- люць не толькі ногі — мяняюцца паходка, постаць, баліць пазваночнік. Асабліва пакутуюць ад гэтага жанчыны — па- та за занадта вузкія чаравікі і высокія абшасы...

Ці можна пазбегнуць гэта- га, ці могуць нацы ногі да самай старасці хадзіць, танцаваць—без стомы? Так, могуць, калі, канешне, пра іх папачкацца.

Такім чынам, мы працуе- сца стоіць? Пастараяцца хоць бы некалькі разоў за змену спакойна пасядзець некалькі хвілін, але так, каб ногі можна было вы- цягнуць і прыцягнуць. Па- стоіць на чарэ на палыхах, на наскох, на ўзгарах, зніжым баку ступняў.

Домашні лекар такса- ма трэба хадзіць на ды- бачках. Потым легчы, пры- ўзніць ногі і патрымаць іх так, наступова павільваючы час, — да 10 хвілін.

Данаматэагю зняць боль, стомленасць кантрасныя ванны ці душ — менавіта на ступні. Пад гарачай вад- лой іх трэба трымаць 1—2 хвілін, а пад халоднай — усяго некалькі секунд. Зра- біць да дзесяці пераклічэн- ных з цыгла на халод, скон- чышы прахалдай вадой,

— адразу адчуеце палётку. Карысныя і ваннакі з содай, шалфеям, мыльным... Пасля такой працэдурі добра ніч зрабіць масаж — можна проста пагладзі- ваць, расціраць ступні, літ- кі, бедры. Яшчэ больш эфектыўны — кропкавы ма- саж. У любым выпадку тут

трэба параіцца з урачом-рэфлексатэрапэўтам. Ён ска- жа, ці можна вам рабіць масаж ногамі. Бо ёсць хваробы, напрыклад, вары- кознае расшырэнне вен, калі такія працэдурны прас- та небяспечныя. Урач па- раіць таксама іх ці напаче- ка масіраваць пры стомле- насці тых ці іншых мыш- цаў. Мы ж раскажам толь- кі пра тое, які звыш стом- ленасць мышцаў саміх ног.

Вядома, што ўвесь наш арганізм збудаваны сапраў- ды... на палыхах. Ме- навіта тут знаходзіцца бія- логічная актыўная кропка, звязаная літаральна з кожным нашым органам. Таму масаж падашавы, пры якім актывацыя раздзялення актывных кропак і зон, нар- малізуе многія жыццёвыя працэсы, здымае стомле- насць і нервовое напружэн- не, умацняе абменныя пра- цэсы, умацоўвае мышцы і звязкі ступняў, галёнак.

Кропка «ад стомленасці ног чатыры. Першую вы адчуеце, сціснуўшы паль- цы нагі. Пры гэтым на па- ладзе ўтвараецца ямка, а ў цэнтры яе — п'яцікропка кропка. Другая знаходзі- ца кроху ніжэй пазногця

Лячэнне воструб'ем

Некалі харчовыя валокны (да іх належыць поліпцукрыд целюлоза, незасваенныя вугляводы — клетчатка) называлі баластнымі рэчывамі. І толькі наўраўнаўна нядуша да праб- лемы харчавання мянялі і воструб'ем медыцынска навука змяніла адносіны. Заўважана, напрыклад, што дэфіцыт хар- човых валокнаў у рацыёне з'яўляецца адной з прычын узнік- нення такіх хвароб, як язва страўніка дванаціпацёрнай

кішкі, падагра, варыкознае расшырэнне вен, мочакаменная хвароба, і іншыя. За мжой выпускаюць некалькі дзесяткаў сарту хлебных вырабаў, якія ў параўнанні са звычайнымі ўтрымліваюць у 35 разоў больш харчовых валокнаў і ў 4 разы менш каларый.

Харчовымі валокнамі ба- гатыя таксама бабовыя, хруская смажаная бульба, кукуруза, мяккія аблыкаў, какава, аржы, хлеб з непра- сенай мукі, а таксама кру- пляныя стравы з воструб'ю. Але даваць пагладзіць, чым жа карысна пераключыць прадукты? Паніжэнне ў ш- лым апетыт, яны павіль- ваюць пачуццё засматвання, змяншаюць ужыванне энэргі- і, спрымаюць хуткаму вы- валенню страўніка ад ежы. Спрыяльнае ўздзеянне, пры гэтым аказваецца таксама і на тонкую кішчу: пільна- ішчацца пераноснасцю арга- нізмам цукру, рэгулююцца выдзяленне інсуліну, змя- няецца ступень усмоктвання тлушчу, калёны, жалеза і цынку. Плюс да гэтага — паніжэнне ўзровень «жале- стэрону ў крыві. Харчовыя валокны, змяняючы экало- гію кішчавы мікрафлоры, калі павільчваюцца жоль- кам карысных мікраарга- нізмаў, з'яўляюцца цудоў- ным прэфілактычным срод- кам супраць дысбактэрыізу кішчэніка.

Вось чаму тым, хто п'яку- тэ ад гемагору, хрыпчавы запараў і іншых паруб'ен- ных функцый тоўстай кішкі, перш за ўсё трэба змяніць свой падыход да харчавання. Прадукты, багатыя харчо-

Няпрошаныя госці ў садовых доміках

Нейкая неадольная нава- лай у апошні час сталі на- лётчы зламаныя на са- довыя ўчасткі. Бадай, не знойдзецца садавода, у яко- га ні разу не ўломалі б са- довы дом. І не толькі ўра- дуць, колькі паломляць, патоплюць, паб'юць.

Хоць парад, як максі- мальна зменшыць урон ад візіту няпрошаных гасцей, былі б больш дарэчы ўво- сень, думаем, яны актуаль- ныя круглы год.

Усё больш-менш каш- тоўнае завязіць у горад. Калі зрабіць гэта немагчы- ма, скажыце ў патаемныя месцы: у скар, на гарышча і г.д.

Калі на доміках вашага садавага участка няма ак- цыяў, вокны, ад'яжджаючы, лепш забіць дошкамі, гэта не пазна зрабіць і ціпер.

Не пакідаць у падсё- бным паўшэсці, якое не зачыняецца